

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СХОДУ І ЗАХОДУ

На тлі поживленого інтересу до перебігу об'єктивних процесів – економічних, юридичних, політичних, інформаційних – в нашій країні багато праць, присвячених дослідженню чинників і особливостей формування політичної культури громадян у нових умовах, і, зокрема, молоді. З огляду на це для дослідження даної проблеми мають неабияке значення праці таких зарубіжних теоретиків політичної культури, як Г. Алмонд, С. Верба, А. Інкелес, Р. Бауер, Д. Горер, Д. Рікман, А. Браун, С. Уайт, Л. Пай, Д. Поп, Р. Корр, Д. Гарднер, А. Вілдавський, Л. Диттмер, Х. Віарда, Р. Такер, Е. Вятр, У. Розенбаум, Д. Елазар, М. Петро, Е. Баталов та ін.

За таких умов молодь ще активніше реципіює ті досягнення західного світу, які ми назвали “цільовою” політичною культурою. Сприяє цьому й історичне підґрунтя: демократичний характер політичної психіки української нації.

Вагомим аспектом розгляду формування глобалізованої політичної культури є питання співвідношення різних типів політичних культур, що склалися на даний момент у світі. До особливостей політичної культури Сходу і Заходу звертаються в своїх дослідженнях різні політологи. Якщо аналізувати політичні погляди цих напівсвітів впродовж віків, то переконаємося, що кожному з них притаманні як риси крайнього абсолютизму і деспотизму, так і гуманізму та соціальної справедливості. Так, Л. Васильєв відзначає, що саме соціальна справедливість, мета якої зводилася до того, що кожен повинен мати свій кусок хліба і що гарантом цього повинна бути централізована держава, яка дбайливо слідує за порядком і усуває непорядки (зокрема, надмірне зростання економічної нерівності), вважалась основною нормою Стародавнього Китаю [1, с. 24-27]. Але для нашого дослідження цікавою є порівняльна характеристика В. Пугачова і А. Соловйова, оскільки вона розкриває ті стереотипи Заходу і Сходу, що проявляються в політичних процесах держав у досліджувану нами епоху.

Отже, слід зупинитися на порівняльній характеристиці політичних культур Заходу і Сходу. Ідеали західного типу беруть початок від поміських (міських) організацій влади в Стародавній Греції, яка передбачала обов'язковість участі громадян у вирішенні загальних питань, а також від римського права, що утверджувало громадянський суверенітет особистості. Значний вплив на їх зміст мали культурно-релігійні цінності християнства.

Специфіка східних норм зумовлена особливостями життєдіяльності структур аграрного азійського суспільства, що сформувалося під впливом цінностей арабомусульманської, конфуціанської та індо-буддистської культури [2, с. 205-216]. Якщо

на Заході сформувалася переконаність, що влада може бути заснована на фізичній, духовній або іншій перевазі однієї людини над іншою, то на Сході панувало переконання в божественному походженні влади. В країнах Заходу ставляться політики як до різновиду конфліктної соціальної діяльності, яка будується на принципах чесної гри і рівності громадян перед законом, усвідомлення самодостатності особистості для здійснення владних повноважень; до політичних прав – як до умови зміцнення права власності, примату ідеалів індивідуальної свободи, визнання індивіда головним суб'єктом і джерелом політики, як гаранта прав людини, свободи підприємницької діяльності.

У країнах Сходу політика сприймається як недоступна всім діяльність, яка підкоряється кодексу поведінки героїв і принципам божественного правління. Тут заперечується випадковість політичних подій і розуміння політики як засобу утвердження консенсусу, гармонії і миру, не визнається самодостатність особистості для здійснення владних повноважень. Натомість сформувалася потреба у посереднику в стосунках між індивідумом і владою, пріоритет ідеалів справедливості; визнається головна роль у політиці еліти держави, надається перевага патронату держави над особистістю, визнається пріоритет над особистістю керівників общин, груп; домінування цінностей корпоративізму.

Якщо на Заході громадяни надають перевагу різноманітним формам політичного життя (плюралізму, демократії, складній організації влади), то на Сході – виконавчим функціям у політичному житті й колективним формам політичної участі, де немає персональної відповідальності.

В управлінні державою на Заході домінує раціональне ставлення до виконання правлячими елітами своїх функцій щодо управління суспільством, розуміння необхідності контролю за їх діяльністю і дотриманням законів, розуміння відмінностей в моральній і правовій мотивації політичних дій громадян. В управлінні державою на Сході обожнюється (сакралізується) правитель і його діяльність щодо політичного керівництва, визнається пріоритет місцевих правил і звичаїв щодо загальнодержавних.

Отже, західний тип політичної культури утверджує демократичні принципи політичної діяльності, сприяє зростанню політичної активності мас, формуванню їх політичної свідомості, але створює умови для розвитку меркантильних інтересів, знецінення моральних принципів у політичній боротьбі. Східний тип політичної культури схильний до жорсткої централізації влади і обмеження політичної активності, а тому не сприяє зростанню політичної культури мас, водночас забезпечує збереження історичних традицій, моральних принципів і політичних настанов у державній діяльності.

Усі ці характерні риси політичної культури Заходу і Сходу є продуктом тривалого історичного розвитку, що супроводжувався соціальними, національними, релігійними війнами і революціями, залежав від економічного рівня розвитку і

надбань духовної культури. Інтереси Заходу і Сходу стикалися не лише в сфері торгівлі, вони могли торкатися всіх питань економічного і духовного життя, супроводжуватися тривалими війнами (Тридцятирічна війна, завойовницькі війни Османської імперії). І завжди українські землі безпосередньо чи опосередковано втягувалися в боротьбу цих двох світів, двох культур, двох ідеологій.

Порівняльну характеристику політичної культури Заходу і Сходу можна використати при аналізі особливостей політичної культури України, що дасть можливість показати питому вагу впливу цих напівсвітів на політичне життя України. А це дає підстави для наукового обґрунтування тих чи інших пріоритетів у сучасній зовнішній політиці.

Підбиваючи підсумки, варто відзначити, глобалізація – дійсно складний феномен, який останнім часом справляє істотний вплив на політичну культуру окремих індивідів та націй. Адже попри недоліки глобалізація поширює посередництвом засобів масової комунікації ліберально-демократичні цінності, які становлять „цільову” політичну культуру. Аналізуючи цей тип культури, ми дійшли висновку, що вона може бути класифікована як партисипаторна, або буржуазно-демократична з ліберально-демократичними чи консервативно-ліберальними елементами залежно від специфіки країни, на яку цей тип політичної культури поширюється. Крім того, вона є інтегративною, частково – колективістською, частково – індивідуалістичною, консенсусною та відкритою. Щодо цінностей як головних елементів “цільової” політичної культури, то ними є права і свободи громадянина; участь у політичному процесі; рівність перед законом; політичний, економічний та культурний плюралізм; компроміс, прагматизм, толерантність тощо. Цінності поряд з іншими елементами такої культури формують відповідну політичну свідомість та політичну поведінку. Єдиним компонентом, який а ргіогі не може входити до складу “цільової” політичної культури, є політична психіка, яка формується історично в межах конкретного соціуму. Щодо української нації, то її історія слугує якнайкращою підставою для сприйняття такого типу політичної культури, як і висновок про те, ніби головним реципієнтом “цільової” культури є молодь як соціальна група, найбільш схильна до змін та новацій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Деркач Ж. В.* Політична культура як інтегральна характеристика процесу формування і розбудови держави: дис. ... кандидата політ. наук: 23.00.02 / Деркач Жанна Владиславівна. – Х., 1998. – 187 с.
2. *Пугачев В. П.* Введение в политологию: учебное пособие [для студентов вузов] / В. П. Пугачев, А. И. Соловьев. – М.: Аспект-Пресс, 1995. – 320 с.